

Diarienummer: S2024/00085

SocialdepartementetEnheten för hälsa och civilsamhälle, folkhälsa,
tandvård, psykisk hälsa och psykiatri
s.remissvar@regeringskansliet.se

Remiss av betänkandet SOU 2023:62 Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus

Riksföreningen Sveriges Stadsmissioner är medlemsförening för lokala Stadsmissionen i Sörmland, Göteborg, Kalmar, Östergötland, Skåne, Stockholm, Umeå, Uppsala, Västerås och Örebro och arbetar för människor som lever i utsatthet och utanförskap i Sverige. Tillsammans verkar vi på 40-talet orter och möter 5000 - 7000 deltagare dagligen. Stadsmissionen arbetar lokalt och regionalt med både akuta insatser och stöd till varaktig förändring. Utöver basbehovsstöd som värme, vila, mat och hygien tillhandahålls även ekonomisk, juridisk och social rådgivning, samtalsstöd samt vägledning för att på så sätt bistå människor att få makten över sina egna liv och känna delaktighet i samhället. Stadsmissionen driver olika boenden runt om i Sverige på uppdrag av och finansierat av det offentliga som skyddade boenden, LSS-boenden, stödboenden, HVB-hem, akutboenden och Bostad Först. Stadsmissionshälsan och våra öppna dagverksamheter möter ofta personer med beroendeproblematik, där vi på vissa orter samarbetar med regionen gällande sprutverksamhet.

Många deltagare lever i svåra situationer med en komplex problembild där beroende, psykisk och fysisk ohälsa samspelar och försvårar en situation i fattigdom eller hemlöshet och som gör att personerna lever under ofattbart svåra omständigheter. När Stadsmissionens professionella medarbetare försöker hitta vägar ut ur den utsatta situationen är samtalsstöd, vägledning och att stötta i kontakt med vården, psykiatri, socialtjänst och andra myndigheter en viktig del. Många har förlorat tilltron till det offentliga och klarar inte av att rätta sig efter de riktlinjer som myndigheterna ställer upp för att ens komma på fråga för stöd och hjälp.

Stadsmissionens stöd utgår alltid från de behov och förutsättningar som finns för den enskilda människan i hennes utsatta situation. Vi ser hela människan och helheten i situationen ur ett holistiskt angreppssätt. Arbetet kan sägas motsvara ett personligt ombud i den offentliga sektorn. Vi ser därför också var problem finns för att myndigheterna ska kunna ta sitt ansvar.

Sammanfattning

Sveriges Stadsmissioner är i huvudsak positivt inställda till utredningens förslag som verkar för att minska dödsfallen till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftningar. Vår förhoppning är att utredningens förslag kan minska stigmatiseringen, stärka vårdkedjan och därmed tillgängliggöra vårdinstanser för människor i behov av vård. Att se skadligt bruk som den komplexa problematik det är och att därmed underlätta för individer att få olika former av vård och skadebegränsande insatser som sprutbyten och lågröskelverksamheter, ställer Sveriges Stadsmissioner sig bakom. Stadsmissionen är också positiva till utredningens uppmaning att fortsatt utveckla kunskap och forskning inom området vård, stöd och skadereducering.

Stadsmissionen anser att utredningen lyfter en problembild och stigmatisering som råder kring beroende som även korrelerar med den verklighet vi möter i våra verksamheter. För att minska dödsfallen till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftningar krävs det att regeringen fortsätter att prioritera lågröskelverksamheter och skadereducerande insatser, både gällande resurstillsättning och kunskapsutveckling. Stadsmissionen vill även betona vikten av samverkan med aktörer inom civilsamhället som besitter värdefull kompetens och kunskap inom ämnet. I våra verksamheter arbetar vi med personer som befinner sig med ett skadligt bruk och vi utgår alltid från de behov och förutsättningar som finns för människan i hennes utsatta situation. Det är ofta personer som av olika skäl inte har kontakt med myndigheter eller vård.

Vår bedömning är att den nuvarande lagstiftningen innehåller många vällovliga formuleringar som kommuner och regioner idag inte lever upp till. När personer med en beroendeproblematik så ofta faller mellan stolarna och inte får det stöd, den behandling och den vård som de behöver och har rätt till så beror det, i hög grad, på hur lagen i praktiken tillämpas. Implementeringen och ständig uppföljning av efterlevnaden av ny lagstiftning är därför helt central för att det ska bli verkliga förbättringar i stödet och vården för personer med skadligt bruk eller beroende.

Sveriges Stadsmissioner efterlyser också ett genomförande av Samsjuklighetsutredningens förslag som vi anser är ett nödvändigt steg i utvecklingen mot en mer kunskapsbaserad behandling och stöd till personer med skadligt bruk eller beroende.

Sveriges Stadsmissioners ställningstagande till utredningens förslag och bedömningar

Sveriges Stadsmissioner kommenterar i det följande de bedömningar och förslag som har bäring på den idéburna sektorn och vår verksamhet.

14 Förslag för att stärka förutsättningarna för narkotikaförebyggande arbetet

Sveriges Stadsmissioner delar utredningens uppfattning att det krävs bättre samverkan mellan aktörer i det narkotikaförebyggande arbetet, både på lokal, regional och nationell nivå. Förbättrad samordning och stöd i det förebyggande arbetet är centralt för att skapa goda förutsättningar samt utvecklingsvillkor för människor som befinner sig i utsatthet. Vidare är det viktigt att beakta att Stadsmissionen och andra delar av civilsamhället besitter djup och bred kompetens gällande det narkotikaförebyggande arbetet. Det är angeläget att fortsätta utveckla nära samverkan med aktörer inom civilsamhället som möter människor med skadligt bruk eller beroende. Människor i utsatthet har oftast lågt förtroende för de offentliga instanserna vilket leder till att de inte når målgruppen. Därmed gynnas det narkotikaförebyggande arbetet av nära samverkan med civilsamhället och den idéburna sektorn, då vi arbetar nära behovet och målgruppen. Stadsmissionen arbetar aktivt med förebyggande insatser och verkar som en brygga för människor i utsatthet - för att stärka tilliten till samhället och fånga upp de som faller mellan stolarna. Som utredningen nämner är satsningar på att skapa en meningsfull fritid och sysselsättning för barn och unga en viktig förutsättning för att förebygga narkotikaanvändning. Våra mötesplatser vänder sig dels mot barn och unga för att främja en trygg och hälsosam uppväxt, dels för att stimulera gynnsamma förutsättningar för en meningsfull fritid.

Vidare lyfter utredningen att barn och unga som växer upp med sociala och ekonomiska svårigheter löper en ökad risk för att senare utveckla negativa hälsoutfall, såsom skadligt bruk eller beroende. Fattigdom och social utsatthet är stora riskfaktorer vilket leder till begränsade valmöjligheter som kan resultera i bristande gemenskap och utanförskap. Stadsmissionen delar utredningens uppfattning att det är angeläget att satsa på förebyggande insatser till identifierade riskgrupper för att förhindra negativa hälsoutfall såsom beroende.

För att det narkotikaförebyggande arbetet ska få reell effekt krävs resurser och kunskapsstöd för att bredda verksamheterna och fånga upp fler personer med skadligt bruk eller beroende.

16 Tillgänglig vård och stöd med god kvalitet

Sveriges Stadsmissioner ser stora utvecklingsområden för att tillgängliggöra jämlik vård för personer med skadligt bruk eller beroende. Vården behöver bli mer anpassningsbar efter målgruppens behov och mer disponibel gällande specialiserad beroendevård.

Stadsmissionen ser positivt på att utredningen lyfter den problematik som finns inom vården, där höga trösklar och avsaknad av flexibilitet drabbar människor med beroendeproblematik. För att kunna möta målgruppens behov krävs det att vården är mer tillgänglig samt att verksamheterna är anpassade och utformade efter målgruppens förutsättningar. Vidare belyser utredningen vikten av en organiserad vård, där roller och ansvar bör förtydligas. Att vårdkedjan är sammanhållen, samt att väntetiderna är korta, är betydelsefulla förutsättningar för att förhindra en mer komplex ohälsa som en konsekvens av skadligt bruk. Primärvården bör ta ett större ansvar genom att utveckla strukturer som fångar upp, samt tillgängliggör vården i ett tidigt skede för människor med skadligt bruk eller beroende. Stadsmissionen möter dagligen människor med skadligt bruk eller beroende och av olika anledningar inte nås av det offentliga samhället. Vi delar därför utredningens bedömning att regionerna, från primärvården, bör

etablera uppsökande verksamheter på platser där personer med beroende finns, exempelvis härbärgen och sociala verksamheter. Detta för att lättare möta målgruppens förutsättningar och tillgängliggöra vården utefter behoven. Vidare behöver kunskapen och kompetensen inom primärvården utvecklas för att lättare främja tidigt upptäckande och intervention.

17 Läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende (LARO)

Sveriges Stadsmissioner instämmer till stora delar av utredningens förslag som berör LARO. Idag skiljer sig tillgängligheten i landet och det råder stor nationell ojämlikhet gällande behandling vid opioidberoende. Det finns flera skäl varför tillgängligheten brister; kompetensförsörjningsbrist på personal, låg andel fysiska mottagningar samt att patienten inte står i centrum utifrån deras behov och förutsättningar. Patienternas behov behöver få större utrymme genom individuella anpassningar och bedömningar av programmet, dels för att öka motivationen att ha kvar människor i programmet, dels för att öka möjligheterna till ett drogfritt liv.

Eftersom LARO ofta är en livslång behandling är det viktigt att sänka trösklarna och möjliggöra bättre tillgång till läkemedels- och annan stödjande behandling för personer med opioidberoende, då de på flera sätt är en mycket sårbar målgrupp. Människor med opioidberoende finns i hela landet och har oavsett geografiskt läge rätt till vård och behandling. Att resa från och till en LARO-mottagning varje dag kan vara en hög tröskel för människor med skadligt bruk, vilket gör det svårt att fullfölja en behandling i praktiken. Individens behov och förutsättningar måste prioriteras genom en mer individuell bedömning av patientens behov. Vidare välkomnar Stadsmissionen utredningens förslag att det inte ska ställas krav på bostad för att kvalificeras för LARO, samt att det ska finnas möjlighet till egenremiss. Även förslag gällande kostnadsfrihet det första året och att fler klienter inom kriminalvården ska få tillgång till behandling vid opioidberoende ökar tillgängligheten för LARO, vilket Stadsmissionen tillstyrker.

Precis som utredningen beskriver finns det idag olika läkemedelsbehandlingar inom LARO att tillgå. Depåberedningar är en relativ ny typ av behandling med fördelar som förenklar behandlingen genom färre besök på mottagningar, vilket minskar både kostnader och stress för patienten. Depåinjektionen kan även bidra till en minskad spridning av läkemedlet och ökade möjligheter till ett självständigt liv.

Vi anser att det är bra att utredningen understryker LAROs skadereducerande och rehabiliterande insatser. Stadsmissionen vill dock betona att LARO inte endast får vara en ersättning, utan behandlingen behöver också kombineras med adekvata behandlingsinsatser där samsjuklighet vad gäller substansberoende och psykisk sjukdom/ohälsa behandlas parallellt. De bakomliggande orsakerna till beroendutveckling och de konsekvenser som beroende och våldsutsatthet gett i form av trauma/PTSD och annan psykisk ohälsa behöver ofta kombineras med LARO för att uppnå långsiktiga behandlingsresultat och livskvalitet. Målgruppen behöver även få tillgång till stadigvarande boende.

20 Hantering av naloxon och andra opioidantagonister utanför hälso- och sjukvården

Sveriges Stadsmissioner välkomnar regeringens beslut att motgiftet naloxon ska göras receptfritt. Att tillgängliggöra naloxon är ett viktigt steg i arbetet mot att minska de narkotikarelaterade dödsfallen, då de flesta opioidförgiftningar sker utanför hälso- och sjukvården. Det är även mycket värdefullt om ideella organisationer i sina ordinarie verksamheter kan få tillgång till läkemedlet naloxon för att verkligen möta behovet där det finns. Stadsmissionen når ut till många utsatta personer som undviker vårdkontakt. Där är vi en relevant aktör både för att administrera naloxon och sprida naloxon till deltagare.

21 Förslag om skadereducering och lågtröskelverksamheter

21.2.1 Förslag till definition av skadereducering inom narkotikaområdet som bör antas av riksdagen

Utredningen föreslår en definition av skadereducering vad avser narkotika i Sverige. Skadereducering innefattar insatser, program och policyer som utan krav på drogfrihet syftar till att minska de hälsomässiga, sociala och ekonomiska skadorna av narkotikaanvändning.

Sveriges Stadsmissioner tillstyrker utredningens förslag att en definition av skadereducering bör antas av riksdagen. Definitionen möjliggör för vägledning för socialtjänst och hälso- och sjukvård om att insatser och stöd måste tillhandahållas utan krav på drogfrihet. Det skapar även bättre förutsättningar för ett långsiktigt skadereducerande arbete lokalt, regionalt och nationellt.

21.2.2 Målet för narkotikapolitiken kan behöva förändras

Utredningen föreslår att målet för narkotikapolitiken som sin helhet ändras från *ett samhälle fritt från narkotika* till *ett samhälle med minskade skador av narkotika*.

Sveriges Stadsmissioner tillstyrker utredningens förslag att målet för narkotikapolitiken bör ändras till *ett samhälle med minskade skador av narkotika*. Stadsmissionen arbetar redan utifrån principen att människor med en beroendeproblematik inte ska stigmatiseras, utan erbjudas stöd för förbättrad livskvalitet. Vi utgår alltid ifrån de behov och förutsättningar som finns för människan i hennes utsatta situation. Utredningens föreslagna definition reflekterar den verklighet som Stadsmissionen möter i sina verksamheter och är ett mer realistiskt förhållningssätt för den svenska narkotikapolitiken. Prioritet för framtida policy bör vara skadereducering med fokus på att minska dödsfallen till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftningar.

21.2.4 Lågtröskelperspektiv kan förstärkas och omotiverade krav på drogfrihet ska kartläggas

Utredningen föreslår att Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (MyVA) ska kartlägga huruvida omotiverade krav på drogfrihet finns i vård- och stödverksamheter till personer med skadligt bruk eller beroende av narkotika.

Sveriges Stadsmissioner tillstyrker utredningens förslag att Myndigheten för vård- och omsorgsanalys ska kartlägga omotiverade krav på drogfrihet. Höga trösklar och stigmatisering leder till negativa konsekvenser för personer med skadligt bruk eller beroende. Människor som faller ur behandling kan få påföljder såsom förlorad bostad och försörjning, vilket försvårar människors utsatta situation ytterligare. Stadsmissionen ser behovet av att tydligare integrera lågtröskelverksamhet i vårdkedjan samt att myndigheter ändrar sin policy gällande omotiverade krav på drogfrihet. Vi vill även understryka att det är särskilt angeläget att lågtröskelinsatser för våldsutsatta med ett omfattande skadligt bruk eller beroende prioriteras.

21.3.1 Sprutverksamheter ska få ett bredare syfte och genom lagförändring nå fler som injicerar narkotika

Utredningen föreslår att sprutverksamheter bör få ett bredare syfte.

Sveriges Stadsmissioner tillstyrker förslaget att sprutverksamheterna ska utvidgas samt få ett bredare syfte. Att öka tillgängligheten till lågtröskelverksamheter i Sverige genom sprutverksamheter är

betydelsefullt för att nå fler människor som injicerar narkotika. Vi är även positiva till att lågtröskelinsatsen utvecklas så att den innefattar att ge stöd för förbättrad somatisk och psykisk hälsa.

Stadsmissionen vill betona vikten av att sprutverksamheterna tillgängliggörs brett på en nationell nivå samt att insatserna är centrerade där målgruppen befinner sig. Vi anser att lågtröskelverksamheten bör kroka arm med civilsamhället som arbetar nära målgruppen, för att nå ut dit behovet finns. Samverkan med civilsamhället, som redan arbetar med människor i skadligt bruk, kan öppna upp för en kontaktyta och tillgängliggöra lågtröskelverksamheten för målgruppen.

Vi ser även positivt på förslaget att krav på återlämning av sprutor och kanyler tas bort och ersätts med en skrivning om att verksamheter ska främja återlämning. Eftersom Stadsmissionen dagligen möter människor i utsatthet som har svårt att etablera kontakt med sjukvården, kan vi agera som en förlängd arm och stimulera återlämning av använda kanyler. Detta möjliggör även för kontaktytor gällande andra skadereducerande och hälsofrämjande instanser, såsom mat och värme.

21.3.2 Sprutor som kanyler ska kunna köpas på apotek som komplement till sprutverksamheter

Utredningen föreslår att det ska vara möjligt att köpa sprutor och kanyler på apotek.

Sveriges Stadsmissioner tillstyrker förslaget att möjliggöra köp av sprutor och kanyler på apotek. Om förslaget går igenom kan det öppna upp för att Stadsmissionen, via Stadsmissionshälsan, kan distribuera sprutor samt kanyler. Som tidigare nämnt arbetar vi nära personer med beroendeproblematik vilket möjliggör att vi kan integrera utdelning av sprutor och kanyler med skadereducerande åtgärder.

21.3.3 Brukarrum inom ramen för gällande straffrätt ej möjliga

Sveriges Stadsmissioner anser att införandet av brukarrum har potential till att både rädda liv och utgöra en kontaktyta med vården, samtidigt som det kan minska injicering i offentliga miljöer. Det är dock en omfattande insats som kräver ansvarig och kvalificerad vårdpersonal med utrustning att häva överdoser. Stadsmissionshälsan arbetar redan med människor i utsatthet och är därmed en potentiell aktör i ett eventuellt pilotprojekt.

21.4.2 Incitament kan bidra till metod- och pilotutveckling inom området skadereducering och lågtröskelperspektiv

Utredningen föreslår att det ska avsättas medel för att stimulera kunskapsutveckling inom området skadereducering och lågtröskelverksamheter. Syftet med medlen är att möjliggöra samverkan mellan flera aktörer för att genomföra och utvärdera pilotverksamheter.

Sveriges Stadsmissioner tillstyrker utredningens förslag att regeringen ska avsätta medel för att stimulera kunskapsutveckling inom området skadereducering och lågtröskelverksamheter. Stadsmissionen samarbetar i olika lågtröskelverksamheter runt om i Sverige, och vi anser att det finns många mervärden, både för den enskilda människan och samhället, att verksamhet drivs i idéburen regi. De flesta idéburna organisationer i välfärden föds, och får sin kraft, ur viljan att bidra till att lösa ett, eller flera, specifika behov. Det ger ett fokus och en innovationskraft att ta tillvara. I de idéburna verksamheterna finns oftast en stark värdegrund – en syn på varje människa som oersättlig och värdefull, vilket lägger grunden för en helhetssyn som främjar ett bra bemötande och omhändertagande.

Stadsmissionens verksamheter möter dagligen människor i utsatthet och beroende. Vi etablerar kontakt och bygger upp förtroende med våra deltagare, vilket gör stor skillnad i det skadereducerande och hälsofrämjande arbetet. Det är därför väsentligt att prioritera metod- och pilotutveckling i samverkan med

civilsamhället för att bidra till innovationer som ger goda resultat inom området. Vi vill vidare betona att Bostad försts åtta grundprinciper är en bra utgångspunkt för hur framtida lågtröskelverksamheter kan utformas.

21.5.3 Anpassade boendelösningar för personer med skadligt bruk eller beroende bör kartläggas och vidareutvecklas

Utredningen föreslår att Socialtjänsten bör kartlägga olika typer av boendeformer för personer med skadligt bruk eller beroende.

Sveriges Stadsmissionen tillstyrker förslaget att vidare kartlägga olika boendeformer för personer med skadligt bruk eller beroende. Vi ser positivt på utredningens bedömning att socialtjänsten aktivt bör arbeta med att implementera kunskapsbaserade och evidensbaserade insatser, såsom Bostad först. Stadsmissionen vill framhålla att lågtröskelinsatsen Bostad först bör tillgängliggöras i alla kommuner i Sverige.

I Sverige finns det enligt Socialstyrelsens senaste kartläggning cirka 27 000 människor i olika hemlöshetssituationer, där många som lever i hemlöshet har skadligt bruk eller beroende. Eget boende är en mänsklig rättighet och utan den grundtrygghet som boende ger, är det svårt att ta itu med att förändra sitt liv. För att minska hemlösheten och stärka människors egenmakt krävs det fler individanpassade insatser som leder till en bostad. Det är mycket viktigt att se bostad som en skadereducerande och rehabiliterande insats för människor med beroendeproblematik.

22 Vård, stöd och andra insatser för personer som begått brott eller vårdas utan samtycke

Sveriges Stadsmissioner ser positivt på att utredningen föreslår att den rådande narkotikalagstiftningen ses över utifrån om den ökar stigmatisering och skadeverkningarna för personer med skadligt bruk eller beroende. Vidare delar Stadsmissionen utredningens bedömning att personer som sitter frihetsberövade i större utsträckning än idag ska erbjudas samordnade vård- och stödinsatser genom uppsökande verksamheter.

En förutsättning för ändamålsenlig vård är ett fungerande samarbete med övriga aktörer i vårdkedjan, vilket då förutsätter en inkludering av såväl LVM som anstaltsvistelse. Stadsmissionen tillstyrker därmed utredningens förslag om att Statens institutionsstyrelse och Kriminalvården, som har god insikt gällande personernas förmågor och problematik, ska få möjlighet att initiera en samordnad individuell plan.

24 Ett nationellt program för att minska dödsfall till följd av narkotika- och läkemedelsförgiftningar

Sveriges Stadsmissioner ser positivt på att utredningen föreslår ett nationellt program för att minska antalet läkemedels- och narkotikaförgiftningar i Sverige. Genom att komplettera regeringens nollvision med en konkret målsättning, där målet är att dödligheten ska ha minskat med minst 20 procent från 2022 års nivå, finns det ett mätbart mål att sträva efter och följa upp på. Stadsmissionen, liksom utredningen, betonar vikten av att det avsätts tillräckligt med resurser på nationell nivå för att programmet ska ge reell effekt. Vi anser även att det är relevant att samverka med aktörer inom civilsamhället på flera av programmets delområden då vi dagligen möter människor med skadligt bruk eller beroende. Detta möjliggör för fler kontaktytor där värderingsfri information som överdosprevention och information om substanser kan nå ut till berörd målgrupp.

25 Förbättrad uppföljning av vård till personer med skadligt bruk eller beroende

Sveriges Stadsmissioner ser positivt på att utredningen föreslår en modell för att förbättra uppföljningen av vård till personer med skadligt bruk eller beroende samt hur uppföljningen ska utvecklas över tid. Att få en övergripande bild och samordning av området leder till en tydligare problembild och större incitament att på nationell nivå avsätta resurser till ändamålet.

Vi tackar härmed för möjligheten att lämna vårt remissvar på betänkandet SOU 2023:62 - Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus och hoppas att våra synpunkter beaktas i den fortsatta beredningsprocessen.

Sveriges Stadsmissioner

Jonas Wahlstrand, Generalsekreterare